

Maja Žebčević Matić

DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/ypn4oc5k39>

Izvorni znanstveni članak

Rukopis prihvaćen za tisak: 24.11.2025.

KAKO JE POŽEGA PONOVO POSTALA KAZALIŠNI GRAD

Sažetak

Rad se referira na prvih deset godina rada Gradskog kazališta Požega kao kazališne ustanove od njegova osnivanja 10. ožujka 1995. godine. Navedeno razdoblje bilo je ključno za formiranje svijesti osnivača o opravdanosti ove, za kulturu grada iznimno važne institucije. Ključnu su ulogu odigrale *Kazališne novine* kao godišnjak koji je, ne samo sumirao trud i nastojanje svake sezone oko zaživljavanja kazališta, nego je zahvaljujući hrvatskim kazališnim stručnjacima i domaćim snagama konstantno problematizirao i propitivao kazališnu politiku novog kazališta. Repertoarom zasnovanim na gostovanjima kvalitetnih predstava različitih kazališnih izričaja i estetika smišljeno se ulagalo u razvoj i odgajanje zahtjevne kazališne publike. Inzistiranjem na dramaturgijama dijela zavičajnika od Josipa Eugena Tomića, preko Srđana Tucića pa sve do Antuna Kanižlića i drugih, požeško kazalište se u vlastitim predstavama nametnulo kao mjesto obnavljanja vlastitog identiteta. Sjajan spoj požrtvovnih kazališnih amatera željnih znanja, odgajanih u Maloj školi kazališta i Srednjoškolskoj kazališnoj družini te hrvatskih eminentnih profesionalnih redatelja, kazališnih pedagoga, dramaturga, scenografa i kostimografa, te profesionalne produkcije bili su ključni za početak dugoročnog procesa stvaranja vlastitog profesionalnog ansambla. Upravo je taj šarmantni spoj požeškog kazališnog entuzijazma, kojim je odisao cijeli grad, i rezultat rada vrhunskih kazališnih stručnjaka, te brojnim uspješnim gostovanjima, upisao Gradsko kazalište Požega na kazališnu kartu Hrvatske.

Ključne riječi: Gradsko kazalište Požega, *Kazališne novine*, amateri, produkcija, kazalište, Požega

Up and down požeške kazališne povijesti

Gradsko kazalište Požega nastalo je krajem 1994. godine odlukom Gradskog vijeća Grada Požege na temeljima vrlo bogate kazališne tradicije koja se gotovo tri stotine godina naslanjala na mogućnosti, prilike i potrebe Požege kao urbane sredine. Vrludala je od običajnih ophodarskih pučko-crkvenih srednjovjekovnih prikazanja, školskih predstava isusovačke gimnazije 18. stoljeća, iznimno dobro produciranih

predstava Djevojačke škole časnih sestara milosrdnica 20-ih i 30-ih godina 20. stoljeća, preko gostujućih kazališnih družina, predstava brojnih gradskih društava, posebno Pjevačkog društva Vijenac prve polovice 20. stoljeća, Dobrovoljačkog kazališnog društva krajem 19. stoljeća, predstava Ustaške mladeži, Kazališne grupe narodne fronte, Sindikalne kazališne grupe, Sindikalnog kazališta, profesionalnog Narodnog kazališta, kazališnih tvorničkih družina, Gradskog amaterskog kazališta, Amaterskog kazališta u okviru Centra za kulturu i obrazovanje, Omladinske scene, Kazališne skupine Kuna, pa sve do Gradskog kazališta Požega. Učestalost, odnosno kvaliteta kazališnog života u gradu, oscilirala je jer je ovisila o uvjetima, znanju, umijećima, produkcijskim resursima, potrebi da se predstavama obilježe lokalni ili nacionalni značajni događaji i povijesni datumi¹ ili se naprosto propituje sadašnjost (Vlašić, 2021).

Pučka ophodna prikazanja *Adam i Eva*, *Betlehemari*, te *Sveta Tri kralja*, vezana su uz određene vjerske godišnje običaje u kojima su sa zadanim replikama i pjesmama glumila kostimirana djeca, vuku korijene iz srednjeg vijeka, a u Požegi su se održavala još 30-ih godina 20. stoljeća (Kuntarić, 1935). Iako su bile zabranjivane kao paraliturgijske pobožnosti, u 18. stoljeću navedene igre su se proširile posredstvom bratovština, posebice isusovaca, te su postale dio narodnih običaja (Mihanović-Salopek, 1997). Najstarija bilješka o dramskom prikazivanju starozavjetnih biblijskih simbola u Požegi seže u 1710. godinu (Matić, 1935). Na Brašančevo (Tijelovo) požeški su gimnazijalci odjeveni kao anđeli u ophodu gradom pjevali hrvatske pjesme i na svakoj procesijskoj tijelovskoj postaji deklamirali recitacije. No, prvo javno² izvođenje dramske školske predstave s pozornicom i prostorom za glumce (*back stage*), koji je bio odvojen od publike šatorskim platnom, zabilježeno je 1715. godine u dvorištu isusovačke rezidencije.

Prosvjetiteljski duh isusovaca došao je do Požege 1698. godine, sedam godina poslije konačnog oslobođenja od Osmanlija. Već sljedeće godine osnovali su Gimnaziju, čiju je pedagošku aktivnost pratila i zgrada koja je na prvom katu od 1727. godine imala posebnu kazališnu dvoranu za redovite školske dramske predstave koje su obrađivale teme biblijske povijesti, hagiografije, opće svjetske i domaće povijesti u svrhu religiozno-moralnog, ali i društvenog odgajanja mladeži s aluzijama na osobite prigode i/ili na odlične goste (Matić, 1935).

Časne sestre milosrdnice su 1862. godine pozvane da vode brigu o odgoju i obrazovanju požeške djevojačke mladeži, a 1879. godine su za potrebe niže i više

¹ O proslavi dvjestote obljetnice oslobođenja Požege od Turaka prema legendi L. pl. Kraljević napisao je predstavu koja je oduševljeno odigrana 10. ožujka 1889. godine, te je tijekom 20. stoljeća u različitim prilagodbama odigrana više puta (Žebčević Matić, 2025: 189 i 247). Jednako tako se između dva svjetska rata oduševljeno u požeškim društvima pripremao igrokaz *Smrt Zrinskih i Frankopana* (baza fotografija projekta digitalizacije obiteljskih fotografija „Klub čitatelja vlastite prošlosti“).

² Na dan predstave prije podne bio je jedan isusovac, a poslije podne su gimnazijalci odjeveni u kostime pozivali odličnije goste na predstavu, no pristup je bio dozvoljen i nepozvanima, a među publikom je bilo i žena (Matić, 1935).

Djevojačke škole naslijedile zgradu bivše isusovačke Gimnazije, te su 1902. godine s novom zgradom dobile i novu dvoranu s pozornicom.³ U njoj su se posebno 20-ih i 30-ih godina 20. stoljeća izvodile predstave za javnost, najčešće u režiji sestre Valerije Bujan, iznimno visoke produkcijske kvalitete u smislu scenografije, kostimografije, šminke i osvjetljenja, o čemu svjedoče brojne fotografije.⁴ Prema njima vidimo da se uz vjerske i povijesne teme nije zaziralo niti od svjetovnih komedija.

Slika 1. *Dubravka*, predstava Gimnazijalaca, 1917., vlasništvo Georgija Diklića

Potreba za pripremanjem i izvođenjem predstava poticala je i brojna građanska društva za produkcijama, od kojih se najviše isticalo Pjevačko društvo Vijenac, osnovano 1882. godine. Zahvaljujući ovom društvu glazbeno kazalište doživjelo je u Požegi procvat koncem 19. stoljeća, a koji je u kontinuitetu trajao sve do početka Drugog svjetskog rata.⁵ Kazalište je svake sezone produciralo jedan ili dva naslova iz žanrova opere, operete, glazbenog igrokaza, pantomime uz pratnju glazbe, te glazbene burleske (Raca, 2000). Predstave su prikazivane u dvorani svratišta Zlatno janje koja je imala 174 sjedeća mjesta⁶ i bile su kao opće rasprostranjeni oblik društvene zabave uglavnom na tragu predstava s lakim i zabavnim sadržajima tada popularnih libretista i skladatelja (Raca, 2000).

³ Prema kazivanju Mirne Filipović Koščec (1931.).

⁴ Predstave su bile fotografski dokumentirane. Album s fotografijama aktivnosti Zavoda časnih sestara milosrdnica u Požegi danas se nalazi u vlasništvu časnih sestara milosrdnica u Zagreb, te u bazi fotografija projekta digitalizacije obiteljskih fotografija „Klub čitatelja vlastite prošlosti“.

⁵ Posljednju glazbenu predstavu Pjevačko društvo Vijenac izvelo je 8. prosinca 1939. godine (Raca, 2000).

⁶ Požega je dobila dvoranu 1863. godine (kada i prvu tiskaru, op. a), koja je 1895. godine obnovljena i proširena s plesnom dvoranom (Raca, 2000).

Slika 2. *Madmasel Nitouche*, opereta Pjevačkog društva Vijenac, 1931., vlasništvo Geogija Diklića

Za razliku od Vijenčevih glazbeno-kazališnih produkcija, na mješavini zavičajnog dijalekta, kajkavštine i udomaćenih njemačkih i talijanskih izraza (Raca, 2000: 47), krajem 19. stoljeća (od 1879. do 1890. godine) u Požegi se pojavilo Dobrovoljno kazališno društvo, čija su pravila otkrila patriotsku namjeru okupljenih Požežana. Bio je to rad na pročišćavanju hrvatskog jezika u svakodnevnom govoru s obzirom na germanizaciju uzrokovanu politikom Austrougarske Monarhije, te česta gostovanja njemačkih kazališta, ali i namjera da što češćim dobrotvornim predstavama i predavanjima o kazališnoj estetici utječu na kazališnu kulturu u gradu.

Osjećaj za nacionalno kazalište Požežani su pokazali 1853. godine, kada su na Grgurevo, koje se u požeškim vinogradima kao gradska čast slavi u čast oslobođenja od Osmanlija, skupili novce u obliku dionica za pomoć osnivanju Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu (Žebčević Matić, 2003).

Naravno da su kazališni ukus Požežana definirala relativno česta, čak i višednevna gostovanja profesionalnih kazališta, čije su izvedbe dodatno poticale modu uvježbavanja amaterskih predstava brojnih gradskih kulturnih društava i škola, osobito Gimnazije, o čemu je redovito izvještavala požeška periodika. Ovakve amaterske predstave bile su obično uvertira, odnosno početna točka puno većeg društvenog događaja ili slavlja, kao što nam to ilustrira izvedba gimnazijalaca Gundulićeve *Dubrovice u Grabriku* 10. lipnja 1917. godine za ratne invalide 28. domobranskog puka iz Osijeka pod pokroviteljstvom župana Dragana viteza Trnskog, nakon čega se do ranih jutarnjih sati razvila uobičajena vrlo sadržajna dobrotvorna zabava (Hoffer, 1917).

Slika 3. Predstava Djevojačke škole Časnih sestara milosrdnica, 30-te godine 20. stoljeća, vlasništvo Marcele Kir

Slika 4. *Pravnički ples*, igrokaz Ustaške mladeži, 1943., vlasništvo Marije Vincijanović

Kako Prvi svjetski rat nije spriječio kazališnu aktivnost u gradu, tako nije niti Drugi. Dok u požeškom vatrogasnom domu Tabor muške ustaške mladeži i Ženska loza hrvatskog ustaškog pokreta 1943. godine pripremaju Jurkovićevo *Kumovanje* i Esterov *Pravnički ples*, u oslobođenom području, ali i trenutcima zauzimanja grada od partizana, Kazališna grupa narodne fronte izvodi Nušićev *Analphabet*, te Čopićeve *Nove žene* i *Pljačkaše*. Krajem rata uz Kazališnu grupu Narodne fronte djeluje i Sindikalna kazališna družina te se one objedinjuju 1946. godine, a godinu dana poslije mijenjaju ime u Sindikalno kazalište. Odmah po tome, 1948. godine, pojačano profesionalnim snagama osnovano je Narodno kazalište, čime je Požega kao grad od 12 000 stanovnika dobio privilegiju kazališta profesionalnog statusa.

Vrlo bogatu sezonsku produkciju⁷ požeško profesionalno kazalište izvodi paralelno na svojoj skromnoj matičnoj pozornici, kao i na improviziranim pozornicama u domovima u Pleternici i Ovčarama te su česta bila gostovanja i u okolne gradove: Našice, Orahovicu i Novu Gradišku. S prilagođenim repertoarom, koji je sezao od klasika preko suvremenih djela stranih i domaćih autora, kazalište je obilazilo radne akcije, kao i manja mjesta u tadašnjem požeškom kotaru. Uza sva glumačka imena koja su nosila repertoar uz pomoć sponzora, te zbog teških financijskih prilika i problema s lošim uvjetima rada, profesionalno kazalište je izdržalo do 1957. godine. Prazninu stečenih navika požeških gledatelja svojim radom, trudom, te naučenim profesionalizmom pokušali su nadoknaditi požeški kazališni amateri i nekoliko profesionalaca okupljenih oko Gradskog amaterskog kazališta. Sa statusom poluprofesionalnog kazališta nastavili su igrati za građanstvo, škole, te na gostovanjima. Na samom čelu u ulozi redatelja i kazališnih pedagoga izmijenilo se nekoliko profesionalaca (Mustafa Kapetanović, Mladen Kerstner, Franjo Alvađ) koji repertoarom, produkcijom i trudom oko obuke glumaca amatera nastoje zadržati publiku održavanjem predstava visoke razine izvedbi. Njihov je trud nagrađivan visokim rezultatima na regionalnim i republičkim smotrama (Petković, 1977).

U godinama koje su uslijedile bilo je sve teže zadržati kvalitetu jer je kazalište, između ostalih problema, ostalo bez krova nad garderobom, a pozornicu je 1972. godine uništila poplava. Probe su se održavale u iznajmljenom prostoru u Babukićevoj ulici, a izvedbe na posuđenoj pozornici Doma JNA-a. Poslije blokade računa 1975. godine Gradsko amatersko kazalište pripojeno je Narodnom sveučilištu, a dvije godine poslije Milena i Franjo Alvađ, dvoje posljednjih entuzijastičkih profesionalaca, otišli su u mirovinu.

⁷ U prvih pet godina djelovanja izvedeno je 38 premijera, 298 predstava, od čega 125 na gostovanjima, a predstave je pogledalo 109 325 gledatelja (*Požeško kazalište 1948. – 1953.*).

Slika 5. Franjo Alvađ, 60-te godine 20. stoljeća u kazališnom dvorištu, vlasništvo Ivica Plovanića

Poslije dvije godine stagniranja u Gradskom amaterskom kazalištu zaposlila se profesorica književnosti i bivša amaterska glumica Slavica Toman obnavljajući Tomičeve *Bračne ponude* kojima je 1971. godine Zvezdana Ladika na Festivalu dramskih amatera Jugoslavije postigla ogroman uspjeh. No, bez prostora za probe, vlastite pozornice, scenografije i kostimografije, do kraja 20. stoljeća jednom premijerom u sezoni požeška se amaterska kazališna produkcija u okviru Centra za kulturu i obrazovanje jedva održavala na životu. Ova ustanova, zadužena za kazališni život grada, bez vizije i sredstava za kazališne potrebe građana, nastojala je zadovoljiti gostovanjima, uglavnom komedija profesionalnih kazališta s prostora bivše Jugoslavije u Dvorani JNA-a svakih nekoliko mjeseci. U ovakvom ozračju, u okviru neformalne grupe Dodir, pojavila se alternativna kazališna Omladinska scena koja je uz svoje avangardne predstave dovodila u kazališno netipične prostore umjetnički smjelije alternativne predstave (Vlašić, 2021: 386-393). Godine 1993. bivši amateri i kazališni entuzijasti osnovali su Kazališno društvo Kuna donoseći svojim predstavama svježinu i toliko potrebni kazališni entuzijizam grada.

Amatersko gradsko kazalište se, za razliku od ostalih kulturnih ustanova, posljednje 1993. godine odvojilo od Centra za kulturu, koje je time prestalo djelovati i to sa simboličkom predstavom *Došli su komedijaši*. Objedinjena djela požeških zavičajnika (Kraljevića, Cirakija, Jurkovića, Korajca, Tomića, Peića, Hribara, Kolarić Kišur) okupila su profesionalne kazališne snage, koje su korijenima vezane za grad (Branka Hribara, Tomislava Rališa, Ivicu Plovanića, Peru Kuvača), i uz pomoć

profesionalnih glumaca (Đanija Šegine, Sanje Marin i Zlatka Ožbolta)⁸ najavile potrebu za osnivanjem Gradskog kazališta Požega.

Prvih deset

Zahvaljujući vizionarstvu tadašnjeg gradonačelnika Dragutina Štirmera i hrabrošću Gradskog poglavarstva, kao i velikom pomoći bivšeg glumca i kazališnog profesionalca Požežanina Ivica Plovanića te podršci njegovog matičnog kazališta HNK-a u Varaždinu, Grad Požega je odlučio osnovati Gradsko kazalište Požega. U zakonskoj formi kazališne kuće svečano je otvoreno 10. ožujka 1995. godine premjernom predstavom Zvonimira Bajsića *Gle, kako dan lijepo počinje* u režiji Ivica Plovanića u kojoj su glumili požeški kazalištarci „starog kova“ Zdenko Perutka i Milica Nemeth Panežić.

S velikim teretom na leđima kazališne *up and down* tradicije, Gradsko kazalište Požega se na nultoj polazišnoj točki odlučilo na nimalo jednostavan put prema profesionalizmu. Obratni plan djelovanja, ponovnog *zaživljavanja* kazališta, podrazumijevao je vraćanje i odgajanje publike biranim gostujućim predstavama, te stvaranje kvalitetne baze amaterskih glumaca radionicama, seminarima i profesionalnim produkcijama.

Iako s konačno obnovljenom pozornicom, na samom početku rada novo se kazalište suočilo s brojnim naslijeđenim problemima koji su na prvi pogled činili nerješivi zatvoreni krug. Kazalište je osnovano u vremenu zbrajanja posljedica Domovinskog rata, usred ekonomskih problema zemalja u tranziciji, koji su se prelijevali i na lokalne razine. Skroman proračun uzrokovao je nedovoljan broj (nekazališnih) djelatnika koji su o kazalištu morali učiti „u hodu“, radeći po nekoliko poslova odjednom. Nedostatna sredstva prijetila su ambicioznim planovima, nabavi tehnike, stvaranju kvalitetne vlastite produkcije i dobrim gostujućim predstavama koje su trebale oblikovati ukus publike.

Novo je kazalište naslijedio i stare imovinsko-pravne probleme koji su se očitovali, prije svega u scenografskom pristupu pozornici.⁹ Unatoč svim problemima, te neuglednom i zapuštenom predvorju i gledalištu, još uvijek u vlasništvu kinooperatera, nedostatku prostora za dramske radionice, probe, odlaganje scenografije i kostimografije, lošoj percepcije kulture u gradu,¹⁰ te konstantnom propitivanju javnosti „je li nam baš trebalo to kazalište“, kazalište je krenulo u borbu za dokazivanjem sa silnim optimizmom, koje je uskoro „zarazilo“ čitav grad (Derkač, 1998; Šestić, 1998; Kovačević, 1998).

⁸ Deplijan predstave *Došli su komedijaši*, Gradski muzej Požega, Fa 16-19.

⁹ Ovaj je problem eskalirao vraćanjem zgrade Kolerije novoosnovanoj Požeškoj biskupiji čije je zemljište služilo kao pristupni put za scenografiju. Podizanjem zida kazalište je jedno vrijeme bilo potpuno bez prolaza za scenografiju, čime je do pronalaza rješenja u petoj sezoni postalo ozbiljno upitno i njegovo postojanje (Pavić, 2003: 6).

¹⁰ Vijest o osnivanju Gradskog kazališta Požega kao kulturne ustanove objavljena je na posljednjoj stranici lokalnih novina (Žebčević Matić, 2025).

Zajednički nazivnik prvih deset godina djelovanja Gradskog kazališta Požega svakako je ponovno *učenje kazališta* koje se iz kazališne uprave, prostora za probe, pozornice i gledališta snažno iz sezone u sezonu prelijevalo na cijeli grad. U renesansi kazališnog života grada s vremenom su svi željeli sudjelovati, od građana i gledatelja, do sponzora i stručnih suradnika iz cijele Hrvatske.

Povezivanje s dobronamjernim kazališnim profesionalcima koji su osjetili želju Požežana (kazališnog osoblja, glumaca, voditelja školskih dramskih družina, profesora književnosti) za učenjem kazališta preko brojnih radionica, susreta i seminara, vrlo je brzo dalo rezultate. Imajući na umu transparentnost, dobru volju i ambiciju Požežana, brojni su kazališni i kulturni djelatnici za vrlo niske honorare ili bez njih odlučili pomoći u stvaranju novog kazališta ulažući u nešto što se s vremenom trebalo kapitalizirati kroz buduće dobro izgrađeno kazališno tržište. Prije svega, to su Miro i Mladena Gavran, Krešimir Zidarić, Helena Buljan, Vlado Krušić, Nebojša Borojević, Jasmin Novljaković, Zvonimir Peranić, Dunja Lakuš, Marija Bingula, Zvezdana Ladika, čije su radionice često prerasle u snažne i karizmatične produkcije koje su požeškom kazalištu vrlo brzo otvorile vrata nacionalnih kazališta (Zidarić, 1996; Pačić, 1996; Žebčević Matić, 1997; Krušić, 1998).

Između ostaloga, radionice kazališne pedagogije iznjedrile su iznimno predane voditeljice Male škole kazališta, Slavicu Jelić i Branku Antonić, koje su okupljale djecu osnovnoškolskog uzrasta s vrlo plodnom produkcijom pokaznih predstava odgajajući tako od najmanjeg uzrasta zaljubljenike i poznavatelje kazališta (Jelić, 1998). Tim je tragom išla i puno zahtjevnija Srednjoškolska kazališna družina, popularni SKaD, u prvoj sezoni pod vodstvom Tome Čmelara, te poslije Ivana Petra Marijanovića, a koja je producirala alternativne i produkcijski vrlo moderne predstave (Marijanović, 1998).

Stvaranju kazališne ovisnosti kod najmlađih, uz brojna gostovanja, svakako su doprinijele i vlastite zimske produkcije, takozvane *blagdanske predstave*, koje je zahvaljujući organiziranoj sindikalnoj dodjeli božićnih poklona pogledalo gotovo svako dijete u gradu. Sva je zarada od ovih predstava ulagana u nabavku prijeko potrebne tehničke opreme (Hamžik, 1996).

No, misija profesionalizacije kazališta svakako je ovisila o ulaganju u vlastite predstave. Zato je uza sva ograničenja velika pažnja posvećivana vlastitoj produkciji, čija je kvaliteta iz sezone u sezonu rasla dobrom suradnjom s vanjskim stručnim suradnicima, umjetničkim sazrijevanjem i iskustvom glumaca amatera, te kapitaliziranjem tehničke opreme. U biranju profesionalnih redatelja vodilo se računa da su iz redova *prijatelja* kazališta, da imaju karizmu kazališnog pedagoga, te da sa sobom dovode profesionalnu entuzijastičku ekipu scenografa i kostimografa koji su trebali dati vrhunske rezultate za skromna sredstva. Iznimno snažna interpretacija Tucićevog *Povratka* i Gavranovih *Ljubavi Georga Washingtona* u režiji Krešimira Zidarića u drugoj sezoni, Faydeuove *Hortenzija je rekla, baš mi se fučka* u režiji Vladimira Gerića i asistenciji tada mlade Franke Perković, gorde i smjele Kanižlićeve *Svete Rožalije* u dramatisaciji Anite Jelić i režiji Jasmina Novljakovića, Novljakovićevog *Petra Pana* i

Vive la joie dvojca Jelić/Novljaković, razigrane Tomičeve *Posljednje pustolovine gospodina Tutora* u dramatisaciji Višnje Babić i režiji Helene Buljan, samo su neke od predstava uz koje je rasla i sazrijevala i požeška publika i kazalište.

Slika 6. Jasmin Telalović i Ines Bojanić kao Ivo i Jela u *Povratku*, 1996.

U šestoj i sedmoj sezoni jedan od mladih kazališnih zaljubljenika i entuzijasta Ivan Petar Marijanović razvio se u zrelog amatera redatelja režirajući *Čarobnjaka iz Oza* u adaptaciji Anje Andrijević, Vitezovu *Plavu boju snijega ili show kod dvorske lude* u glazbenoj obradi Jurice Leikauffa, te *Pinokija* u adaptaciji Maje Žebčević Matić koji je 2002. godine Gradskom kazalištu donio prvo profesionalno priznanje – Nagradu hrvatskog glumišta mladoj Antoniji Stanišić za ulogu Lisice, te nagradu za scenski pokret Ilijani Lončar na Naj, naj festivalu. U posljednje dvije predstave, uz ostale glumce, po iznimno kreativno odigranim ulogama Dvorske lude i Pinokija ostaju zapamćene Milica Nemeth Panežić, doajenka *zlatnog doba amaterskog kazališta*, i profesionalna plesačica Ilijana Lončar.

Svaka nova sezona i svaka nova predstava, uz sve ostale izazove, donosile su i dokazivanje vrijednosti na gostujućim pozornicama od Vinkovaca, Osijeka do Karlovca, Varaždina i Zadra, a posebice onima u centru kazališnog života Hrvatske – u Zagrebu (Teatar &TD, ZGK Komedijska, Mala Scena, Teatar Exit), te redovitim sudjelovanjem na državnim kazališnim smotrama. Stoga je kazalište kao kulturni medij postalo važan promotor lokalne zavičajne umjetničke kazališne i književne tradicije: Tucića, Tomića, Kanižlića, Kraljevića, uz stalno podsjećanje Požežana na vrijednost vlastite baštine.¹¹

¹¹ U toj želji posvješćivanja vlastite tradicije Gradsko kazalište Požega pripremalo je interaktivne programe s posjetiteljima, kao što je organiziranje maskenbala s profesionalnim kostimima uz predgru

Studioznost u istraživanju požeške baštine, u koju su iznimno duboko bili uvučeni, ne samo profesionalci, nego i izvođači, od onih najstarijih do najmlađih iz redova srednjoškolaca, najbolje ilustrira rad na stvaranju predstave *Sveta Rožalija* prema široj javnosti nepoznatom baroknom spjevu isusovca Antuna Kanižlića. Iako postavljena kao predstava koja će proslaviti visoku tristotu obljetnicu požeške Gimnazije, uprava je učinila sve da ova jedinstvena prilika ne bude odrađena „reda radi“. Lavovski posao odradila je dramaturginja Požežanka Anita Jelić koja je kroz stvarne likove dala glas Kanižličevim alegorijama (Jelić, 1999). Snježana Mostarkić, tada znanstvena novakinja u HAZU-u, sjajno je odradila nezahvalni posao akcentuacije danas potpuno nestale požeške ikavice koja se po prvi put čula u gradu nagon gotovo dvjesto godina, a koju su glumici iznenađujuće lijepo prihvatili (Mostarkić, 1999). Minimalistička modularna scenografija Miljenka Sekulića, izbor glazbe i koreografija Jasminke Petek Krapljan, prilagođene su iznimno modernom redateljskom zahtjevu Jasmina Novljakovića koji je glumce, posebice one iz Srednjoškolske kazališne družine, kroz etide vrlo uspješno regrutirao za pojedine uloge (Novljaković, 1999).

Poslije odigrane premijere i niza repriza i gostovanja, posebice pred mlađom publikom koja je zahvaljujući kazalištu kao savršenom umjetničkom mediju spremno prihvatila Kanižličeve poruke iz 18. stoljeća, kazalište je uložilo dodatni napor i četvrti broj *Kazališnih novina* posvetilo stručnoj interdisciplinarnoj analizi učinjenog, što je s profesionalno napravljenim programom i plakatom predstave postao odličan izvor informacija svim istraživačima, te čime je misija istraživanja baštine bila uspješno zaokružena¹² (Nikčević, 2019).

U potrazi za korijenima i kazališnim identitetom nije se istraživala samo literarna baština. Požeški kazalištarci su u petoj sezoni zaronili u istraživanje povijesti požeškog kazališnog života, posebice onog profesionalnog. Troje kazališnih zaljubljenika i entuzijasta Marija Matijanić, Sanja Andrijević i Krešimir Čenić odlučili su temeljito prekopati sve izvore u požeškim baštinskim ustanovama, muzeju i arhivu, u potrazi za zanimljivim materijalima, plakatima i fotografijama u želji da postave trajnu izložbu koja će u derutnom i nekazališnom predvorju odisati slavnom kazališnom prošlošću sa svim njezinim usponima i padovima. Rezultati su bili trojaki. Prije svega, na jednom su mjestu prikupili dragocjenu građu u obliku fotokopija, excel tablica i audiointervjua živućih glumaca iz doba profesionalnog i poluprofesionalnog kazališta 50-ih i 60-ih godina 20. stoljeća. Zatim, lijepljenjem crno-bijelih fotokopija plakata i fotografija od poda do stropa predvorja educirali su

Tomićevih *Pošurica* (Pok, 2000) te je tiskalo stolni kalendar za 2001. godinu oživljavajući dvanaest povijesnih detalja grada spojenih s prizorima iz svojih uspješnica (Žebčević Matić, 2002).

¹² *Kazališne novine*, godišnjak Gradskog kazališta Požega, izlazile su kontinuirano svih prvih deset godina, objedinjujući ne samo sve važne podatke o sezoni, šireći tako spoznaju o svom radu i značenju kazališta u gradu, nego i okupljanjem profesionalnih kazališna imena Hrvatske problematizirajući požeške kazališne politike.

brojne posjetitelje predstava pružajući im uvid u zanimljivu prošlost, kao i priliku za ponos. I posljednje, ali ne manje važno, izložbom se dogodila kreativna destrukcija prostora i kulturološko provociranje nužno potrebne građevinske rekonstrukcije kazališnog prostora namijenjenog gledateljima (Pavić, 2000; Žebčević Matić, 2000; Matijanić Andrijević, 2000; Čenić, 2000).

Slika 7. Mirela Hegediš kao Sveta Rožalija, 1999.

Poslije četrdeset godina padajućeg intenziteta kvalitetnog kazališnog života, Požega je izgubila svoju redovitu publiku kojoj je trebalo ponovno uliti povjerenje u redovitost, raznolikost i kvalitetu kazališne ponude, što s obzirom na okolnosti uopće nije bio jednostavan zadatak. Stoga je stvaranje publike, posebice domaće, od samog početka bio iznimno zahtjevan posao kojemu se pristupilo vrlo ozbiljno. Već 1997. godine u svojoj trećoj sezoni i želji istraživanja vlastitog tržišta, kazalište je napravilo mini anketu s građanima. Na uzorku od 370 ispitanika dobiveni su sljedeći

rezultati: 59 % ih uopće ne ide u kazalište, 36 % bira predstave koje će pogledati, 5 % gleda svaku ponuđenu predstavu, a razlozi zašto ne idu u kazalište su varirali od nedostatka vremena (31 %), neudobnog gledališta (5 %), skupih ulaznica (9 %), nedovoljno dobre repertoarne politike (8 %), ne znaju gdje je kazalište (3 %), te ne voli kazalište (10 %). Ispitani su se izjasnili da će u kazalištu radije pogledati komediju (58 %), dramu (26 %), operetu (2 %), operu (4 %), balet (5 %), te eksperimentalno kazalište (5 %), a na pitanje: Pravite li razliku između amaterskih i profesionalnih predstava? 28 % bi radije pogledalo predstave profesionalnih kazališta, dok 72 % ne pravi razlike (Pok, 1998).

No, kako je rastao entuzijazam oko kazališta, tako je rastao i interes za kazališne predstave (Pavić, 2003). U želji da posjetitelje veže uz sebe, kazalište ih je tretiralo kao „kazališne prijatelje“ koji su, osim predstava, rado posjećivali i ostala događanja, poput promocija *Kazališnih novina* ili svečanog obilježavanja kraja sezone za djecu i odrasle. Ovi potonji su s vremenom prerasli u prave male kulturne spektakle na kojima se posebnim priznanjima odavala počast svima onima koji su dobre volje i *pro bono* pomagali kazalištu, od suradnika do sponzora i donatora, o kojima je ovisila kvaliteta repertoara (Žebčević Matić, 2000).

No, brojna gostovanja i željno očekivane reprize domaćih predstava, te skupa profesionalna produkcija u odnosu na premali broj repriza zbog radnoškolskih obaveza amatera s druge strane, počele su uzimati svoj danak (Žebčević Matić, 2000). Gradsko kazalište Požega je očekivano počelo pucati po dijagonali amaterizam/profesionalizam. Angažiranje profesionalnih glumaca zahtijevalo je još profesionalniju produkciju bez prava na pogrešku s obzirom na jaku konkurenciju, još učinkovitiji marketing koji će osigurati dovoljan broj izvedbi, dok je „onaj slatki amaterizam koji je u kazalištu zaludio i odgojio stotine mladih ljudi“ prepušten Maloj školi kazališta, Srednjoškolskoj kazališnoj družini i Kazališnoj družini (Žebčević Matić, 2003).

Ohrabreni uspjesima mladih požeških glumaca Ines Bojanić, Jasmina Telalovića i Antonije Stanišić, stasalih na zagrebačkoj Akademiji dramskih umjetnosti, kazalište je u svojoj osmoj sezoni krenulo u novu avanturu, potpuno profesionaliziranje vlastitih predstava. Uprizoruje predstavu *Pipi Duga Čarapa* u adaptaciji Tomislava Pavkovića koja uz domaće snage dovodi mlade profesionalce iz Zagreba: Jelenu Perčin i Ivana Glowatzkog, te Danijela Radečića u izazovnoj predstavi *Norveška danas* Igora Bauerisma, a u prijevodu Damira Mađarića i režiji Marija Kovača (Pavić, 2003; Pok, 2003; Kovač, 2003).

Deveta sezona je polako zatvarala krug karizme prvih deset godina novog kazališta povezujući prošlost i sadašnjost u obljetničkoj predstavi u kojoj je Ivica Plovanić 8. svibnja 2004. godine proslavio 50 godina svoga kazališnog rada započetog u Požegi, a završenog u Varaždinu uz Ionescovu *Instrukciju* u koprodukciji s HNK-om u Varaždinu.

Slika 8. Proslava 50 godina rada Ivice Plovanića premijerom Ioneskove *Instrukcije*, 2004., vlasništvo Ivice Plovanića

Točno nakon jednog desetljeća zaživljavanja Gradskog kazališta Požega, ravnateljica Maja Žebčević Matić zaključila je:

„Nakon prvih deset godina, 30 različitih naslova vlastite produkcije, 450 vlastitih izvedbi (od čega 95 izvan Požega u 25 hrvatskih gradova) po kvaliteti i kvantiteti programa visoko profesionalno, ali po uloženom entuzijazmu i neriješenim problemima (neuređenog i nedostatnog prostora, logistike, financijske podrške) još uvijek amatersko, Gradsko kazalište Požega nastavlja tražiti odgovore, duboko se nadajući i iskreno vjerujući da uskoro dolazi vrijeme prepoznavanja dosadašnjih napora i želje za ozbiljnim nastavkom kazališnog kontinuiteta u gradu. Jer jedno je sigurno, nakon gotovo tri stotine godina, požeška kazališna tradicija ne samo da se mora nastaviti, nego mora biti bolja nego ikada.“ (Žebčević Matić, 2005).

Literatura:

1. Čenić, Krešimir (2000), „Foaje“ izložba. *Kazališne novine*, 5, str. 8-9.
2. Derkač, Lana (1998), Može li se nadoknaditi povijesno izgubljeno vrijeme kroz koncept kulturne obnove? *Kazališne novine*, 3, str. 16-17.

3. Hamžik, Natali (1996), Topla bajka o stvaranju kazališta – kako je naše kazalište došlo do dragocjene opreme. *Kazališne novine*, 1, str. 12.
4. Hoffer, Adolf (1917), Gimnazijska mladež za ratne invalide. *Glasnik Županije Požeške*, XXVII, 24, str. 1.
5. Jelić, Anita (1999), Bilješke o *Svetoj Rožaliji*. *Kazališne novine*, 4, str. 8-9.
6. Kovač, Mario (2003), Izazovan projekt za publiku koja voli predstave izazova. *Kazališne novine*, 8, str. 12-13.
7. Kovačević, Boris (1998), Otvoreno pismo Požežanima u povodu premijerne predstave *Hortenzija je rekla...* G. Feydausa u Gradskom kazalištu Požega. *Kazališne novine*, 3, str. 19.
8. Krušić, Vlado (1998), Dramska pedagogija je i umjetnost. *Kazališne novine*, 3, str. 9-10.
9. Kuntarić, Đuro (1935), Od Adama i Eve. *Požeške novine*, XII, 13, str. 6-7.
10. Matić, Tomo (1935), Isusovačke škole u Požegi (1698. – 1773.). *Vrela i prinosi*, str. 1-61.
11. Matić, Tomo (1938), Isusovački kolegij i akademija u Požegi u godini 1773. *Vrela i prinosi*, str. 108-115.
12. Matijanić, Marija; Andrijević, Sanja (2000), „To be or not to be“ od ideje do realizacije. *Kazališne novine*, 5, str. 7.
13. Mihanović-Salopek, Hrvojka (1997), Šaljiva božićna postbarokna pastorala kao odraz božićnih igara. U: *Dani Hvarškoga kazališta: Hrvatska književnost uoči preporoda*, Split: HAZU, Književni krug Split, str. 556-580.
14. Mostarkić, Snježana (1999), Na naglasnim dvopučima. *Kazališne novine*, 4, str. 14-15.
15. Nikčević, Sanja (2019), Sveta Rožalija u kazalištu ili evo slike svita tko ga vidit hoće. *Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi*, Požega: Zavod za znanstveni rad HAZU-a, Požega, 8, str. 87-99.
16. Pačić, Vlasta, (1996), Kratki tečaj kazališne prakse. *Kazališne novine*, 1, str. 11.
17. Pavić, Karolina (1999), Stvaranje *Svete Rožalije* nalikovalo je putu njenog glavnog lika kroz pakao, čistilište i raj. *Kazališne novine*, 4, str. 11-12.
18. Pavić, Karolina (2000), Kreativnom destrukcijom o potrebi „građevinske konstrukcije“. *Kazališne novine*, 5, str. 6.
19. Pavić, Karolina (2003), Zid. *Kazališne novine*, 7, str. 6.
20. Pavić, Karolina (2003), Navala na teatar. *Kazališne novine*, 7, str. 20-21.
21. Pavić, Karolina (2003), Za požešku Pipi ništa nije nemoguće. *Kazališne novine*, 8, str. 8-9.
22. Petković, Antun (1977), Kazalište. U: I. Mažuran (ur.), *Požega 1227. – 1977*. Slavonska Požega, str. 495-499.
23. Pok, Sanja (1998), Zašto ne idete u kazalište?. *Kazališne novine*, 3, str. 20-21.
24. Pok, Sanja (2000), Maskenbal, predstava i još mnogo više... *Kazališne novine*, 5, str. 22.

25. Pok, Sanja (2003), Vidjeti svjetlost i... *Kazališne novine*, 8, str. 10-11.
26. Raca, Sanja (2000), Opereta iz doba krinolina, *bidermajer* pokušstva i altwenerisch šešira. *Kazališne novine*, 5, str. 46-47.
27. Šestić, Željko (1998), Artikulirana duša na dlanu. *Kazališne novine*, 3, str. 18.
28. Vlašić, Vesna (2021), Može li drugačije? Alternativne kazališne scene u Požegi. U: *Dani Hvarskog kazališta: Sučeljavanja u hrvatskoj književnosti i kazalištu*. Split: HAZU, Književni krug Split, str. 381-400.
29. Zidarić, Krešimir (1996), Impresija br. 2. *Kazališne novine*, 1, str. 8.
30. Žebčević Matić, Maja (1997), Kazalište nije samo puno gledalište. *Kazališne novine*, 2, str. 11-12.
31. Žebčević Matić, Maja (1999), Kako i zašto Kanižlić i Rožalija. *Kazališne novine*, 4, str. 6-7.
32. Žebčević Matić, Maja (2000), U potrazi za izgubljenim prostorom. *Kazališne novine*, 5, str. 10-11.
33. Žebčević Matić, Maja (2000), Fenomen požeške kazališne renesanse. *Kazališne novine*, 5, str. 35-37.
34. Žebčević Matić, Maja (2002), Promocija 5. broja kazališnih novina. *Kazališne novine*, 6, str. 13.
35. Žebčević Matić, Maja (2002), Kazališni stolni kalendar, siječanj 2001. *Kazališne novine*, 6, str. 14.
36. Žebčević Matić, Maja (2003), Svetačke legende i Pinokio na istoj požeškoj glumačkoj sceni. *Sjeverni obzor*, 1, str. 24-25.
37. Žebčević Matić, Maja (2005), Deset godina Gradskog kazališta Požega. *Slavonac*, I, 3, str. 18-22.
38. Žebčević Matić, Maja (2025), *Grgurevo*. Požega: Gradski muzej Požega, str. 189, 253 i 247.

Izvori:

1. *Požeško kazalište 1948. – 1953.*, brošura, Gradski muzej Požega, Fa 14-19.
2. Mirna Filipović Koščec, intervju 9. ožujka 2023., Gradski muzej Požega.
3. *Došli su komedijaši*, deplijan, Gradski muzej Požega, Fa 15-19.
4. Baza fotografija projekta digitalizacije obiteljskih fotografija „Klub čitatelja vlastite prošlosti“ (Zbirke Georgija Diklića, Marcele Kir, Ivica Plovanića, Marije Vincijanović, časnih sestara Milosrdnica).

How Požega Regained its Status as a Theatre City

Summary

The paper examines the first decade of the Požega City Theatre as a cultural institution. It was established on March 10, 1995. This formative period was crucial in solidifying the founders' recognition of the theatre's cultural significance to the city. A pivotal instrument in this development was the annual publication *Kazališne novine*. It not only documented each season's efforts but also critically engaged with the theatre's policies. Contributions came from Croatian theatre experts and local professionals. The theatre's repertoire was characterized by guest performances of high-quality productions. These covered various theatrical expressions and aesthetics. This approach played a strategic role in cultivating an informed and discerning audience. The theatre also focused on dramatizations of works by local authors such as Josip Eugen Tomić, Srđan Tucić, and Antun Kanižlić. Through this, it reaffirmed its role in preserving and renewing local cultural identity. Enthusiastic local theatre amateurs were nurtured in the Little Theatre School and the High School Theatre Group. Their collaboration with leading Croatian theatre professionals – directors, pedagogues, dramaturgs, set designers, and costume designers – was vital in establishing a professional ensemble. This synergy positioned the Požega City Theatre as a significant player in the Croatian theatre landscape through successful touring performances.

Keywords: Požega City Theatre, *Kazališne novine*, amateurs, production, theatre, Požega

Maja Žebčević Matić, dipl. ethnol., hist. art., muzejski savjetnik
Gradski muzej Požega
Matice hrvatske 1, 34 000 Požega
maja@gmp.hr